

Mokslinis gyvenimas

TARPTAUTINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA „VIDURIO LIETUVOS PROBLEMA 1920–1922 M.“

2004 m. vasario 26–27 d. Vytauto Didžiojo universitete vyko tarptautinė mokslinė konferencija „Vidurio Lietuvos problema 1920–1922 m.“. Konferenciją organizavo Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedra, Slavistikos centras, Karo istorijos centras, Lenkų institutas Vilniuje, Gen. J. Žemaičio Lietuvos karo akademija, Lietuvos šaulių sąjunga.

Idėja surengti tokią konferenciją kilo Torūnės universiteto istorikams, kurie jau ne vienetus metus Lenkijoje diskutuoja aktualiais trečiojo dešimtmečio istorijos klausimais. Jie ir pasiūlė surengti tarptautinę mokslinę konferenciją Vidurio Lietuvos problematikai atskleisti. Lenkų mintis buvo priimtina Vytauto Didžiojo universitetui ir jis, pasitelkęs kitas mokslo įstaigas, įgyvendino šią idėją.

Per dvi konferencijos dienas buvo perskaityta 18 pranešimų. Daugiausia pranešimų perskaitė svečiai iš Lenkijos (devynis), du skaitė Latvijos ir vieną – Baltarusijos mokslininkai. Lietuvai atstovavo šeši istorikai. Vienas jų – doktorantas Andrzej Pukszo atstovavo Vilniui ir Varšuvai.

Lenkijos mokslininkai, atvykę iš Torūnės, Vroclavo, Gdansko ir Balstogės (Białystok) universitetų, detalai nagrinėjo Vidurio Lietuvos problematiką, remdamiesi Lenkijos istoriografija ir archyvais. Stengėsi objektyviai nušviesti šią temą, nepolitizuodami istorinių faktų ir vengdami aštrių „kampų“. Bet jų požiūrį

galima išskaityti vien pranešimų pavadinimuose. Pavyzdžiui, Torūnės universiteto profesoriaus habilituoto daktaro Witoldo Wojdylo pranešimas buvo pavadintas „Piktasis nykštukas“. Tautinių demokratų politinės pažiūros dėl Vilniaus krašto ir Vidurio Lietuvos 1918–1922 m.“ Išklausius pranešimą paaiškėjo, kad „piktasis nykštukas“ – tai Lietuva. Prelegentas pateikė endekų nuomonę apie Lietuvą, tačiau tokios citatos pavartojimas pavadinime rodo pranešėjo požiūrį į mūsų šalį. Gdansko universiteto daktaras Dariusz Szpoper, kalbėdamas apie Vidurio Lietuvos laikinosios valdymo komisijos pirmininką Aleksandrą Meysztovczių, rėmėsi tik pastarojo laiškais ir atsiminimais, neįsigilinęs į to laikotarpio istorinius faktus ir aplinkybes.

Objektyvūs ir išsamūs buvo kitų istorikų iš Torūnės pranešimai: profesoriaus Waldemaro Rezmerio „Bandymas įvertinti Vidurio Lietuvos karinį potencialą 1920–1922 m.“ pateikė įdomių faktų apie gen. L. Želigovskio kariuomenės moralę, skaičių, ginkluotę ir aprūpinimo problemas; apie pirmosios lietuvių-baltarusių divizijos ir lenkų savanorių dalinių veiklą 1920 m. spalį–lapkritį kalbėjo prof. habil. dr. Michał Klimecki.

Prof. habil. dr. Zbigniew Karpus supažindino su mums nežinomomis Lenkijos Seimo stenogramomis apie Vidurio Lietuvos problematiką. Konferencijos dalyvių smalsumo ne-

patenkino Balstogės universiteto mokslininkai: dr. Krzysztofo Buchowskio skaitytas pranešimas „Vidurio Lietuvos įkūrimas 1920 m. – bandymas realizuoti federacinę koncepciją“ ir dr. Wojciecho Śleszyńskio „Neutralioji zona tarp Lenkijos ir Lietuvos 1920–1923 m.“. Pastarasis prelegentas kalbėjo tik apie lenkų veiksmus neutralioje zonoje, nepateikdamas duomenų apie Lietuvos veiklą.

Latvijos istorikas dr. Ēriks Jēkabsons pristatė Latvijos požiūrį į Vidurio Lietuvos problemą 1920–1922 m.

Dr. Eduard Mazko iš Gardino savo pranešime „Vilnius baltarusių tautinio judėjimo ideologinėse koncepcijose Vakarų Baltarusijoje XX a. 3–4 dešimtmečiuose“ atskleidė baltarusių požiūrį Vilniaus klausimu.

Lietuvai atstovavo šeši ar penki su puse pranešėjo (vienas atstovavo ir Lietuvai, ir Lenkijai). Dauguma pranešimų skaityta ne nagrinėjama tema, o buvo šalutinės temos. Dr. Rimantas Miknys pranešime „Lietuvos masonerijos požiūris į Vidurio Lietuvos problemą 1920–1922 m.“ pateikė įdomių faktų apie lietuvių ir Vilniaus lenkų politikų priklausymą masonams, tačiau per daug sureikšmino masonų įtaką sprendžiant šią problemą. Mažai liėtė Vidurio Lietuvos problemą ir mgr. Estelos Gruzdienės pranešimas „Lietuvos karo aviacija kovose su lenkais dėl Vilniaus krašto“. Daktaro Audriaus Abromaičio pranešime „Lietuvos ir Lenkijos santykių atspindžiai Lietuvos viešojoje opinijoje“ tik apžvelgiami kai kurie laikraščiai, bet nepateikiama gilesnės analizės ir ryšio su valstybės politika. Doktorantė Indrė Karčiauskaitė supažindino su Lietuvos vertinimu lenkiškoje Vilniaus spaudoje („Lietuvos Respublikos vertinimai lenkiškoje Vilniaus spaudoje 1922–1923 m.“).

Vienintelis daktaro Česlovo Laurinavičiaus pranešimas pristatė klausytojams Lietuvos poziciją ir atskleidė problemas sudėtingumą, pa-

rodė vyriausybės ir diplomatų pastangas siekiant apginti ir susigrąžinti Vilnių. Įdomus buvo doktoranto Andrzejaus Pukszto, atstovavusio Vilniui ir Varšuvai, pranešimas „Inkorporacionalistai prieš federalistus: Vilniaus lenkų pozicija dėl Civilinės rytų žemių valdybos ir Jozefo Pilsudskio politikos 1919 m. balandžio–1920 m. liepos mėn.“ Prelegentas savo pranešime, remdamasis Lietuvos ir Lenkijos archyvų medžiaga, objektyviai pateikė daug naujų faktų apie Vilniaus lenkų siekimus.

Pasibaigus pranešimams abi dienas vyko diskusijos. Pirmos dienos diskusijose iškilo šie klausimai dėl konferencijos organizavimo ir pavadinimo: 1. Kodėl konferencijos rengėjai pavadinime pavartojo lenkiškos istoriografijos terminą „Vidurio Lietuva“? 2. Kodėl lenkams atstovauja beveik dvigubai daugiau pranešėjų nei lietuviams? Organizatoriai konferencijos pavadinimo nekomentavo. O į antrąjį klausimą atsakė, kad yra instrukcijos, pagal kurias tarptautinėje konferencijoje turi dalyvauti 2/3 užsieniečių mokslininkų, kitaip ji nebus tarptautinė.

Lietuvių mokslininkų pranešimai, išskyrus vieną, nenagrinėjo pagrindinės temos. Rengėjai aiškino, kad niekas ta tema nedirba. Tada kyla klausimas, kam reikalinga tokia konferencija, kurioje kalba tik užsieniečiai ir mes negalime kvalifikuotai oponuoti, išklausoma tik viena pusė. Lenkijos istorikai taip pat pritarė nuomonei, kad diskusija būtų įdomesnė ir produktyvesnė, jei Lietuvos istorikų būtų tiek, kiek jų.

Nors pasitaikė kai kurių trūkumų, Vytauto Didžiojo universitetą reikia tik pagirti už pasiryžimą ir iniciatyvą surengti tokio pobūdžio mokslinę konferenciją. Manytume, kad konferencijos skaudžiomis ir diskutuotinomis mūsų istorijos temomis turėtų būti rengiamos dažniau, o į „Vidurio Lietuvos“ problemą Lietuvos istorikams reikėtų atkreipti išskirtinį dėmesį.

*Aušra Jurevičiūtė
Audronė Veilientienė*